

1. PERUSTIEDOT KOHTEESTA	Kuvailu
1.1. Maisema-alueen nimi	Yyteri
1.2. Maisema-alueen uusi nimi	Yyteri
1.3. Kunta	Pori
1.4. Pinta-ala	2 722 ha
1.5. Aikaisemmat inventoinnit [tekijä, vuosi, arvo]	VAM 1992
1.6. Päivytysinventoijan nimi	Jenny Alatalo
1.7. Päivytysinventoinnin pvm	maasto 22.5.2013
1.8. Arkistointipaikka	
2. MAISEMAMAAKUNTA JA -SEUTU	
2.1. Maisemamaakunta ja -seutu [Mietintö 66/1992]	Lounaismaa / Satakunnan rannikkoseutu
2.2. Maisematyyppi [Maakunnallinen maisemaselvitys]	Satakunnan rannikkoseutu
2.3. Kuvailuteksti [Lyhyt kuvaus maisemamaakunnan ja -seudun tyyppillisistä piirteistä]	Satakunnan rannikkoseutu on kapea verrattuna Saaristomeren tai Lounaisrannikon seutuihin. Alueen luonto on myös karumpaa verrattuna edellä mainittuihin. Satakunnan rannikkoseutu on vaihtelevaa saaristoaluetta. Maa on alavaa ja pienipiirteisyyttä on maaperän monipuolisuuden seurausta: kalliomaiden ohella on sekä pohja- ja kumpumoreenialueita, kuten myös jonkin verran savikoita ja harjumuodostumia. Rannikolla on pitkiä suojaisia ja ruovikkoisia lahtia, jotka maatuvat vähitellen maankohoamisen myötä. Saariston asutus on niukkaa ja kyliä ei juuri ole. Rannikonlahdissa on kalastajakylä. Väestö on kokonaan suomenkielistä erotuksena ympärillä oleviin saaristoalueisiin.
3. LUONNON OMINAISPIIRTEET	
3.1. Maa- ja kallioperä	Alueen kallioperä jakaantuu kahteen pääalueeseen luode-kaakkosuuntaisesti, eteläisempi alue on hiekkakiveä ja pohjoinen puoli kiilleigneisiä ja kiilleliusketta. Maaperältään alue on lähes kokonaan karkearakeista maalajia eli soraa, hiekkaa ja siltistä hiekkaa. Herrainpäivät ja Riitsaran pohjoispuolella olevat pienet alueet ovat sekalajitteista maalajia. Yyterinniemi kuuluu harjujaksoon, joka saa alkunsa Varsinais-Suomen puolelta ja jatkuu Oripään, Säskylän, Kokemäen, Harjavallan, Ulvilan ja Porin kautta Yyteriin, mistä se jatkuu merenalaisena luoteeseen nousten lopulta Ruotsin puolella taas mantereelle.
3.2. Vesistöt ja ranta-alueet	Valtakunnallisesti arvokas maisema-alue sijaitsee Selkämeren rannalla ja alueen itäiset osat sijoittuvat Preiviikinlahden ja Lahdenperän vesialueille. Alueen sisään jää Riitsaranlahti ja Karhuluoto. Maisema-alueen sisällä olevia pienempiä vesialueita ovat Haventojärvet, Kerinjärvi, Ruutujärvi, Fatijärvi ja Seipinkrooppi. Lisäksi Levon alueen pohjoispuolella on muutamia nimettömiä vesialueita ja Herrainpäivien läheisyydessä on vedellä täyttyneitä kaivettuja maa-aineksenottokuoppia.

3.3. Luonnonhistorian erityspiirteet	<p>Preiviikinlahti kuuluu osittain merkittävään harjualueeseen. Yyterinsannoilla on runsaasti edustavia rantadyynejä, rantavalleja ja niiden yhdistelmiä. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa on nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Alueeseen kuuluvista saarista useimmat ovat pitkulaisesti suuntautuneita moreeniselänteitä, joiden aineksen aallokko on lajitellut.</p> <p>Valtakunnallisesti arvokkaalla maisema-alueella olevat Yyterin sannot on luokiteltu kuuluvan ykkös- eli korkeimpaan luokkaan valtakunnallisesti arvokkaiden tuuli- ja rantakerrostumien yhdistelmämuodostumien arvotuksessa. Tämän lisäksi Yyterin Karhuluoto on luokiteltu kuuluvan valtakunnallisesti arvokkaiden tuulikerrostumien kakkosluokkaan. Yyterin santon dyynimuodostumat ovat syntyneet viimeisen 300-400 vuoden aikana. Ruutujärven itäpuolella olevat dyynit ovat alkaneet kerrostua hieman aikaisemmin. Yyterin Karhuluodon dyynialue sijaitsee Karhuluodon pohjois- ja eteläpuolella. Yyterinsanton lähimmän saaren, Munakar, ja mantereen väliin on ristiaallokossa muodostunut Munakarinsäikkä niminen tombolo, mikä on tietynlainen särkkä. Munakarinsäikkä on geologisesti edustavampia Suomessa yhä syntyvistä tomboloista.</p> <p>Lieterannat ovat alueen vaikuttavin kokonaisuus. Kilometrien mittainen ja tasainen, juuri vedenpinnan yläpuolelle ulottuva, hiekan ja lietteen sekainen ja lähes kasvaton alue antaa edustavan kuvan maankohoamisen synnyttämästä merenrantamaisemasta.</p>
3.4. Kasvillisuustyypit	<p>Maisema-alue on eteläborealisella kasvillisuusvyöhykkeellä. Alueen metsät ovat suurimmaksi osaksi kuivaa mäntyvaltaista kangasmetsää. Kosteammilla alueilla, kuten Riitsaranlahden ympärillä puuston päälaji on leppä. Riitsaranlahden rantaniitty ja siihen liittyvä Etelärannan laitumet ovat perinnebiotoopiltaan merenrantaniittyjä. Näistä ensimmäinen on paikallisesti merkittävä ja jälkimmäinen valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema. Leveäkarin alueella on lisäksi tyypillistä maankohoamisniittyä katajikkoineen. Rantaniityllä on suolakokasvillisuutta.</p>
3.5. Arvokkaat luontokohteet	<p>Suurin osa alueen vesialueesta ja rannoista kuuluu Preiviikinlahden Natura 2000 alueeseen. Ainostaan Karhuluoto jää Natura-alueen ulkopuolelle. Preiviikinlahti on laaja, matala merenlahti joka kuuluu kokonaan Naturaan sekä luonto- että lintudirektiiviin mukaisena kohteena. Yyterinsannat vielä liikkuvine hiekkadyyneineen ovat luontodirektiivin mukainen kohde. Riitsaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon.</p>
3.6. Eläimistö ja kasvilajisto	<p>Alueella tavataan yhteensä 24 uhanalaista lajia: ahonoidanlukka, dyynihietapistiäinen, haavanhyytelöjäkälä, hietalaakanen, hietamyyräkiitäjäinen, hietanuppo, hylkyisotylppö, juurimantuainen, jäkäläkerilude, kantopaanusammal, kunttalantiainen, lakkakääpä, merisinappikirppa, meritöyryläs, pamppuharmolude, pitkämerimyyriäinen, puikkohärö, punakivikkohämähäkki, pyöriäinen, suikeanoidanlukko, suolayrtti, särkkälantiainen ja vaaleasydänkiitäjäinen.</p>
3.7. Ilmasto	<p>Vuotuinen sademäärä alueella on 550-600 mm. Helmikuussa keskimääräinen lämpötila on noin -6C. Heinäkuussa lämpötila on noin +16C. Vuoden kesimääräinen lämpötila on noin +4C.</p>

3.8. Maisemarakenne	Yyterin maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi Preiviikinlahden pohjoislaidalle, joka on luode-kaakkoisuuntainen merenlahti, mitä reunustavat koillisessa ja idässä laakeat maankohoamisrannat. Yyterin santojen alueen maisemarakenne muodostuu eri-ikäisistä ja eri vaiheissa olevista dyynimuodostumista, lieterannoista ja ruovikoituneesta merenlahdesta. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa on nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Yyterin santojen avoin dyynialue on Etelä-Suomen laajin yhtenäinen ja yhä aktiivinen dyynialue, jonka pituus on noin kolme kilometriä ja leveys 50-300 metriä. Hiekkarannan takana dyynit muuttuvat eri vaiheita edustavien kasvillisuusvyöhykkeiden jälkeen muinaisdyyrien muodostamaksi aaltoilevaksi metsämaisemaksi. Erityisen hyvin tämä on havaittavissa Meri-Porin tien varren metsissä. Preiviikinlahden perä on laaja, rannoiltaan suhteellisen matala ja ruovikoitunut hietapohjainen merenlahti. Riitsaranlahti on merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa irti merestä. Lahden pohjoisreunalla on Herrainpäivien niemi, jonka kivikkoiset rannat ovat hyvin mereiset ja sisäosan metsä lähes luonnonmetsää.
4. KULTTUURISET OMINAISPIIRTEET	
4.1. Arkeologinen kulttuuriperintö	Alueella on säilynyt esimerkiksi Fatijärven ympäristössä ensimmäisen maailmansodan aikaisia rakenteita, kuten juoksuautoja.
4.2. Maiseman kulttuurihistoria	Yyterin kulttuurimaiseman kehitykselle erityisen piirteen on antanut nopea maankohoaminen. Toinen kulttuurimaiseman muotoutumiseen olennaisesti vaikuttanut tekijä on ollut yhteiskunta ja sen rakenteiden muuttuminen. Yyterinsantojen alue on muodostunut 1700-luvun jälkeen, mutta Yyterin asutuksen juuret yltävät 1400-luvulle. 1550-luvulla Yyterissä oli kuusi itsenäistä tilaa, mutta ne liitettiin vähitellen Yyterin kartanoon. 1600-luvun alussa Yyteriä ja Kyläsaarta erotti salmi, jonka keskikohdalla nykyinen Enäjärvi sijaitsi. Vuonna 1910- tilanne Yyterissä oli harvinainen muuhun maahan verrattuna, koska alueella oli suhteessa enemmän niittyjä kuin peltoja. Laidunalueet ovat sijainneet pääosin alavilla rantaniityillä, jotka ovat vähitellen nousseet merestä. Niittyjen ala kasvoi vielä hieman 1930-luvulle tultaessa maankohoamisen myötä. 1960-luvulle tultaessa rantaniityt olivat suurimmaksi osaksi hävinneet, mutta suurin yhtenäinen niittyalue oli tällöin Riitsaranlahden itäpuolella, jossa on nykyään perinnumaisema-alue. Peltoala kasvoi aina 1960-luvulle saakka, jonka jälkeen sen nopea pieneneminen on ollut merkki maankäytön muutoksesta, mikä on sidoksissa yleiseen rakennemuutokseen. Poriin tuleva rautatie valmistui vuonna 1895 ja Mäntyluodon uuteen talviliikennesatamaan asti jatkettu rata valmistui vuonna 1901. Mäntyluoto ja rautatie syrjäyttivät valmistuttuaan Reposaren ja jokiväylän. Henkilöliikenne junissa lakkautettiin vuonna 1954, koska joustavampi linja-autoliikenne vastasi paremmin ihmisten liikkumisen tarpeisiin. Yyterin 1910-luvun tielinjauksista valtaosa on säilynyt alkuperäisessä muodossa.
4.3. Maiseman kannalta merkittävät elinkeinot	Vanhimmat maisemaa muokanneet elinkeinot olivat karjatalous ja maanviljely. Nykyään maisemassa näkyvät elinkeinot liittyvät matkailuun ja vapaa-aikaan sekä alueen ulkopuolella sijaitsevat teollisuusalueet, satama ja tuulivoimalat.
4.4. Rakennettu ympäristö	Yyterin vanhinta ja kulttuurihistoriallisesti arvokkainta asutusta edustavat Karhuluodon jugendarkkitehtuuria edustava huvila-alue. Yyterin vähäinen uusi asutus on keskittynyt Yyterin asuntoalueelle ja Herrainpäivien loma-asutusalueelle. Yyterin maisema-alueella on säilynyt esim. Fatijärven alueella ensimmäisen maailmansodan aikaisia juoksuautoja.
4.4.1. Alueelle tyypillinen ja perinteinen asutustyyppi	Maisema-alueen asutus on suhteellisen nuorta verrattaessa Kokemäenjokilaakson asutukseen. Vanhin kyläasutus oli keskittynyt Yyterin kartanon ympärille sekä Levon ja Santalan kyliin. Muu asutus oli lähinnä torppien muodostamaa yksittäisasutusta tai loma-asutusta. Suurimpiin loma-asutusalueisiin kuuluvat Herrainpäivät ja Karhuluodon alueet. Yyterin santojen ja vapaa-ajan keskuksen tuntumaan sijoittuu lomakylä. Muita pienempiä loma-asutus alueita oli Fatijärven, Riitsaranlahden ja Rimpikarin alueilla. Ne ovat syntyneet pääosin 1960-luvulla. Fatijärven ja Yyterin santojen välinen alue on asemakaavoitettu omakotitaloasumiselle.

4.4.2. Nykyisen asutuksen suhde muinaisjäännösten sijaintiin	Ensimmäisen maailmansodan aikaisia juoksuautoja sijaitsee nykyisen asutuksen läheisyydessä.
4.4.3. Rakennetun ympäristön inventoinnit	
4.4.4. Muita maiseman kannalta merkittäviä rakennuksia ja rakenteita	Yyterin kylpylähotelli on maakunnallisesti merkittävä rakennus. Karhuluodossa on kaksi vanhaa huvila, jotka on rakennettu 1900-luvun alussa: jugendtyylinen, arkkitehtitoimisto Åberg & Sirénin suunnittelema huvila sekä Villa Björnbo.
4.5. Perinnemaisemat	Alueen eteläosassa sijaitsevat laajat perinnemaisema-alueet, Riitsaranlahden rantaniitty (P+) ja Etelärannan laitumet (V), ovat tyypiltään merenrantaniittyjä.
4.6. Identiteettitekijät, symbolitekijät	Ennen 1930-lukua Yyteri oli lähinnä vain porilaisten tuntema virkistyspaikka, jonne tultiin viikonloppuisin kaupungista eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yyteristä tunnetun koko maassa.
4.7. Matkailu- ja virkistyskäyttö	Yyterissä on paljon erilaista matkailu- ja virkistyskäyttöä. Yyterin sannat on tunnettu luonnonnähtävyys ja lomailupaikka. Maisema-alueella toimii surffikeskus, ratsastuskeskuksia, golfkenttä ja moottoriurheilukeskus. Alueella on Yyteri-Preiviiki retkeilyreitti ja useita lintutorneja. Lisäksi alueella on useita uimapaikkoja ja -rantoja, joista Karhuluodon Mäntyluodon puoleinen ranta-alue on sallittu myös eläimille.
4.8. Kuvailu, kulttuuripiirteet	Maisema-alueelle erityisen leiman antaa nopea maankohoaminen. Yyterille on ominaista alavuus, suhteellisen nuori maaperää ja rehevä rannikko. Alueen rakennusperintö on suhteellisen nuorta. Alueen vanha loma-asuntokanta on uusiutunut ja alueelle on syntynyt uusia omakotitaloalueita. Paikoin uusi asuin- ja loma-asuntorakentaminen tuhoaa luonnon piirteitä. Alueella oleva moottoriurheilu keskus on syntynyt vanhaan maa-aineksenottoaikaan, mutta alueella tapahtuva toiminta on kuitenkin muuttanut alueen maisemaa.
5. MAISEMAKUVA	Yyterin alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu runsaista rantadyyneistä, rantavalleista ja niiden yhdistelmistä, kilometrien mittaisista tasaisista lieterannoista sekä näitä reunustavasta mäntykankaisesta harjumuodostumasta. Alueen laajat hiekkarannat ovat valtakunnallisesti arvokas luonnonnähtävyys. Maisema-alue edustaa Satakunnan rannikkoseudun maisemanähtävyytenä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Alueen monet arvokkaat luontokohteet ja luonnonhistorian erityispiirteet ovat valtakunnallisessa mittakaavassa ainutlaatuiset. Alue on toiminut pitkään virkistys- ja matkailupaikkana, jonka monipuoliset palvelut ovat luoneet valtakunnallisesti tunnetun ja merkittävän lomaviettopaikan. Uudisrakentaminen uhkaa paikoin tuhota ja tuhoaa vanhaa metsäistä dyynialuetta.
6. RAJAUS	Yyterin maisema-alueen rajausta laajennetaan vanhaan rajaukseen verrattaessa etelä- ja pohjoispäästä. Etelässä aluetta laajennetaan koskemaan luonnonsuojelualuetta ja pohjoisessa Karhuluodon ranta-alue rajataan mukaan kokonaisuutena. Aluetta pienennetään Yyterin sannoille lähtevän liittymän kohdalta, jossa ei ole maiseman kannalta merkittäviä luontoarvoja.

<p>7. KUVAILUTEKSTI</p>	<p>Yyterin maisema-alue sijoittuu suurimmaksi osaksi Preiviikinlahden pohjoislaidalle, joka on luode-kaakkoisuunainen merenlahti, mitä reunustavat koillisessa ja idässä laakeat maankohoamisrannat. Yyterin santojen alueen maisemarakenne muodostuu eri-ikäisistä ja eri vaiheessa olevista dyynimuodostumista, lieterannoista ja ruovikoituneesta merenlahdesta. Alue on yksi harvoista paikoista Suomessa, jossa on nähtävissä kaikki dyynikehityksen vaiheet. Yyterin santojen avoin dyynialue on Etelä-Suomen laajin yhtenäinen ja yhä aktiivinen dyynialue, jonka pituus on noin kolme kilometriä ja leveys 50-300 metriä. Hiekkarannan takana dyynit muuttuvat eri vaiheita edustavien kasvillisuus vyöhykkeiden jälkeen muinaisdyyneiden muodostamaksi aaltoilevaksi metsämaisemaksi. Erityisen hyvin tämä on havaittavissa Meri-Porin tien varren metsissä. Preiviikinlahden perä on laaja, rannoiltaan suhteellisen matala ja ruovikoitunut hietapohjainen merenlahti. Riitsaranlahti on merenlahti, joka on hiljalleen kuroutumassa irti merestä. Lahden pohjoisreunalla on Herrainpäivien niemi, jonka kivikkoiset rannat ovat hyvin mereiset ja sisäosan metsä lähes luonnonmetsää. Alueella sijaitsee valtakunnallisesti arvokas Etelärannan laitumet, joka on tyyppiltään merenrantaniitty. Pihlavanlahden puolella, maisema-alueen läheisyydessä on toinen valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema-alue, Fleiviikin niitty. Yyterin maisema-alueen luonnonsuojelualueet, lietealueet ja vesistöt toimivat lintujen pesimä- ja levähdyspaikkoina. Maisema-alueelle erityisen leiman antaa nopea maankohoaminen. Yyterille on ominaista alavuus, suhteellisen nuori maaperää ja rehevä rannikko. Alueen rakennusperintö on suhteessa nuorta. Alueen vanha loma-asuntokanta on uusiutunut ja alueelle on syntynyt uusia omakotitaloalueita. Yyterin kylpylähotelli on maakunnallisesti merkittävä rakennus. Karhuluodossa on kaksi vanhaa huvila, jotka on rakennettu 1900-luvun alussa: jugendtyylinen, arkkitehtitoimisto Åberg & Sirénin suunnittelema huvila sekä Villa Björnbo. Yyterin maisema-alueen läheisyydessä koillispuolella on valtakunnallisesti arvokkaita rakennetun kulttuuriympäristön alueita; Pihlavan saha ja asuinalueet (Kappalenmaa ja Halssi) sekä Pihlavan huvila-alue. Pihlavanlahden teollisuus ja huvila-alue ovat laaja 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun alun huvilakulttuuria edustava alue. Maisema-alueen pohjoispuolella on valtakunnallisesti arvokkaan Mäntyluodon luotsi- ja satamaympäristön rakennetun kulttuuriympäristön alueita; satama-asema, Uniluodon asuntoalue, Kallon luotsisaari ja Tunnusmajakka. Uniluodon yhdyskunta on syntynyt Mäntyluodon talvisataman rakentamisen yhteydessä. Puiset asuinrakennukset sijaitsivat säännöllisesti suorakulmaisilla tonteilla. Ennen 1930-lukua Yyteri oli lähinnä vain porilaisten tuntema virkistyspaikka, jonne tultiin viikonloppuisin kaupungista eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yyteristä tunnetun koko maassa. Yyterissä on paljon erilaista matkailu- ja virkistyskäyttöä. Yyterin sanna on tunnettu luonnonnähtävyys ja</p>
	<p>eväiden kanssa retkelle. 1930-luvulla Satakunnan suojeluskuntapiirin perustama merikylpylä teki Yyteristä tunnetun koko maassa. Yyterissä on paljon erilaista matkailu- ja virkistyskäyttöä. Yyterin sanna on tunnettu luonnonnähtävyys ja lomailupaikka. Maisema-alueella toimii surffikeskus, ratsastuskeskuksia, golfkenttä ja moottoriurheilukeskus. Alueella on Yyteri-Preiviiki retkeilyreitti ja useita lintutorneja. Lisäksi alueella on useita uimapaikkoja ja -rantoja, joista Karhuluodon Mäntyluodon puoleinen ranta-alue on sallittu myös eläimille.</p> <p>Yyterin alueen erikoislaatuinen maisemakuva muodostuu runsaista rantadyyneistä, rantavalleista ja niiden yhdistelmästä, kilometrien mittaisista tasaisista lieterannoista sekä näitä reunustavasta mäntykankaisesta harjumuodostumasta. Alueen laajat hiekkarannat ovat valtakunnallisesti arvokas luonnonnähtävyys. Maisema-alue edustaa Satakunnan rannikkoseudun maisemanähtävyytenä valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita. Alueen monet arvokkaat luontokohteet ja luonnonhistorian erityispiirteet ovat valtakunnallisessa mittakaavassa ainutlaatuiset. Alue on toiminut pitkään virkistys- ja matkailupaikkana, jonka monipuoliset palvelut ovat alueesta luoneet valtakunnallisesti tunnetun ja merkittävän lomanviettopaikan. Paikoin uudisrakentaminen uhkaa tuhota ja tuhoaa vanhaa metsäistä dyynialuetta.</p>
<p>8. ARVIOINTI</p>	
<p>8.1. Arvoluokka</p>	<p>Valtakunnallisesti arvokas</p>

8.2. Arviointiteksti	<p>Yyteri on Etelä-Suomen laajimpia yhtenäisiä hiekkaranta- ja dyynialueita. Yyterin sannat on tunnettu virkistys- ja lomaviettopaikka sekä maisema- ja luonnonnähtävyys. Yyterin, Riitasaranlahden ja Etelärannan liete- ja niittyalue on maankohoamisranta, joka on paitsi maisemallisesti myös alueen linnuston kannalta arvokas. Rannoista osa on rauhoitettu ja Riitasaranlahden alue kuuluu Selkämeren kansallispuistoon. Rannat ovat tärkeitä vesilintujen ja kahlaajien muutonaikaisia levähdyspaikkoja. Maisema-alueen perinnemaisemat edustavat merenrantaniittyjä, joista Etelärannan niityt ovat valtakunnallisesti arvokkaita. Alueen vapaa-ajan toimintoja ja luontomatkailureitistöä kehitetään palvelemaan niin paikallisia ihmisiä kuin matkailijoita. Yyterin hotelli on maakunnallisesti arvokas rakennus.</p>
9. LIITTEET	
9.1. Karttaliitteet	
9.2. Valokuvat	